

Viewpoint

Van Bergen

*'Goed' na 1945,
'fout' ervoor*

Foto: Birgit de Rooij

Lucebert

Vorig jaar, het zal u niet zijn ontgaan, bestond het Nederlandse Rode Kruis (NRK) 150 jaar. In het kader daarvan werden twee boeken geschreven. Een over die gehele periode, waaraan ik verder geen woorden vuil zal maken, en een even vuistdik, maar veel beter werk over de Tweede Wereldoorlog. Omdat ik 25 jaar geleden was gepromoveerd op een studie over diezelfde organisatie, waarvan de bezettingsjaren het afsluitende hoofdstuk vormden, werd ik gevraagd om bij de presentatie in een discussiepanel plaats te nemen. Omdat de schrijfster mij in haar boek had ingedeeld bij de groep historici die in 'goed-fout'-schema's denken, keek ik er mijn proefschrift even op na. Wat ik wel wist, bleek inderdaad: nergens noemde ik het NRK 'fout'. Sterker: mijn conclusie was nagenoeg dezelfde als die van haar. Het NRK, althans: het Haagse hoofdbestuur, had niet zozeer gecollaboreerd als wel gefaald als humanitaire organisatie. Het had legalistisch gehandeld en was vergeten waarvoor het op aard was: hulp bieden aan hen die in nood zijn, ook al betekent dit in een dergelijke situatie dat er met de bestaande regeltjes een beetje soepel moet worden omgesprongen. In de fikse media-aandacht die mijn werk toentertijd ten deel was gevallen, was echter wel volop de zin te vinden: 'Het NRK was fout.' Dit versimpelt de complexe werkelijkheid en (ver)oordeelt waar nuance op zijn plek is. Bovendien wordt het schema soms niet gebruikt waar het, als dezelfde criteria zouden worden gebruikt als voor NSB'ers en Duitsers (allemaal fout, terwijl er toch echt een Duits verzet was), wel degelijk zou kunnen worden gebruikt. In de jaren zeventig werd Willem Aantjes, u weet wel: van de Germaantjes, publiekelijk door onze Rijksgeschiedschrijver veroordeeld, terwijl nader inzicht leerde dat hij 'slechts' een beetje fout was geweest. Duitse communisten zaten vanaf 1933 tot 1945 in het verzet – met een kleine adempauze tussen 1939

en 1941. Zij waren 'goed', maar gingen na 1945 zelf onderdukkertje spelen in de Duitse Democratisch Genoemde Republiek. Josef Mengele was uiteraard een hartstikke foute 'arts', maar de zeker zo foute 'wetenschappers' die vanuit hun Kaiser-Wilhelm-Instituut (het huidige Max Planck) bij hem de schedels voor meting bestelden, gingen na 1945 vrolijk door met het bedrijven van maatschappelijk hogelijk gewaardeerd onderzoek. En als de Duitsers fout waren in Nederland in 1940-1945, hoe moeten we dan de Nederlanders beoordelen die slachtingen aanrichtten te Banda, Atjeh, Lombok? Waarom moet dan ineens alles 'in zijn tijd' worden gezien? Begrijp me goed, ik ben helemaal voor 'in zijn tijd'-zien, maar dan wel voor alles en iedereen, en niet alleen voor ons eigen. Dan ook voor alle plaatsen en tijden, en niet alleen voor die, die ver weg liggen en al een hele tijd achter ons, al is het maar omdat het verdomd lastig is te zeggen waar dan de grenzen moeten worden gelegd. En dat brengt me op de oorlog van 1945-1949. Als we ook die oorlog als 'fout' bestempelen, dan volgt daar automatisch uit dat de toenmalige oorlogstegenstanders 'goed' waren. Maar hoe moet dat dan als – vergelijk het met de Duitse communisten – zij in 1940-1945 de Duitse kant hadden gekozen? Lucebert, de held van dichtend Nederland, de man die schreef dat alles van waarde weerloos is en een van degenen die de oorlog in Indonesië hekelden, blijkt in 1940-1945 zijn brieven met Heil Hitler te hebben ondertekend en vrijwillig in Duitsland, zijn 'gekozen vaderland', te hebben gewerkt. 'Goed' na 1945, 'fout' ervoor.

Als het voorbeeld van Lucebert iets aantoont, dan is het wel dat het indelen in politiek 'goed' en 'fout' vrijwel overal en altijd de waarheid geweld aandoet en dus beter gisteren dan vandaag zelf naar de mestvaalt der geschiedenis moet worden verwezen. ●

Dr. Leo van Bergen is geboren midden in het non-militaire jaar 1959. Desondanks heeft het thema 'oorlog' altijd zijn historische belangstelling gehad, waarbij zijn aandacht vooral uitgaat naar de medische gevolgen. Op dat terrein wordt hij internationaal als autoriteit erkend. Hij schreef *Zacht en eervol*, over het lijden en sterven in de Eerste Wereldoorlog.